

Банки сучасного та майбутнього Banks of the present and the future

DOI: [10.26565/2786-4995-2023-1-01](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-1-01)

УДК: 336.71 (477)

Олена Сідельник

Кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фінансових технологій та консалтингу

Львівського національного університету імені Івана Франка

79000, Україна, Львівська область, м. Львів, вулиця Університетська, 1

e-mail: helen.sidelnik@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-3147-9590

Сергій В'язовий

Аспірант кафедри фінансових технологій та консалтингу

Львівського національного університету імені Івана Франка

79000, Україна, Львівська область, м. Львів, вулиця Університетська, 1

e-mail: vazowo@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-9504-0483

ОЦІНКА КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ УКРАЇНИ В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ І ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА

Анотація. Зараз, як ніколи, розвиток технологій змінює фінансову екосистему та майбутнє банків. Нові гравці, що спеціалізуються на фінансових технологіях, а також існуючі технологічні компанії, почали надавати фінансові послуги, які традиційно надають банки. У той же час клієнти, які дедалі вправніше володіють цифровими технологіями.

щоб залишатися конкурентоспроможними по відношенню до нових гравців, залучати клієнтів і зменшувати витрати, великі світові банки визначили цифрову трансформацію як пріоритет бізнесу на найближчі роки.

Тому вкрай важливим постає питання вивчення впливу поточно інноваційних форм безготівкових розрахунків на конкурентоспроможність банків і деякі з основних факторів, які сприяли такій трансформації.

У роботі було охарактеризовано дефініцію «інновація» та «іноваційні технології» та їх функціонування з огляду на національний досвід. Розглянуто процес регулювання розрахунків з боку нормативно-правого забезпечення в Україні.

У статті було досліджено оптимізацію інфраструктури для використання розрахункових карт, мобільних гаманців, оплати через інтернет і т.п.

Проаналізовані кількісні та об'ємні показники використання готівкових та безготівкових розрахунків та доведено, що клієнти все ще використовують готівку у своїх розрахунках попри збільшення тенденції безготівки.

Охарактеризовано нові форми інновацій, які використовують банки для покращення своєї роботи та залучення нових клієнтів. Серед основних нововведень є cashback, Google Pay, Apple Pay, система NFC.

Досліджено перспективність використання електронних платежів для підвищення конкурентних переваг банків.

Проаналізовано концепції розвитку банку з урахуванням його спеціалізації та на основі аналізу сильних і слабких сторін та висвітлено стратегії роботи банків залежно від їх характеристик.

Ключові слова: *Безготівкові розрахунки, інновація, банк, cashback, електронні платежі.*

Формули: 0; рис.: 3, табл.: 0, бібл.: 11

Вступ. Сучасний стан еволюції грошей знаходиться у стрімкому розвитку. У багатьох країнах світу та Україні скорочується обіг готівки, а її місце займають безготівкові розрахунки в яких з кожним днем збільшується варіативність, та створюються нові форми.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдань.

Наукові праці таких іноземних дослідників як Ф. Харлоу, К. Шміттгофф, Р. А. Батлер, Б. Сміт, П. Друкер, Й. Бонгартц, Ж. Перар та інші що спеціалізуються на проблемах організації та аналізу безготівкових розрахунків.

Теоретичне підґрунтя даної праці є результатом досліджень українських науковців, які розробляють концептуальні засади, методологічні та практичні аспекти розвитку безготівкових розрахунків в Україні. До них належать, І.Т. Бауман, В.І. Р.П. Смоленюк, І.М. Українець, О.П. Єлезаров, Антонюк, В. Батрименко, Є.О. Бублик, Василенко В. О., Шматько В. Г., Крупка М. І., Чухрай Н., Патора Р., Василевська І.В., Панченко О.В. та ін.

Результати дослідження. Надзвичайно важливо визначити сутність інновацій у безготівкових розрахунках, їх можливих тенденцій та перспектив в Україні. Те, що розвиток конкурентоспроможної економіки залежить від ступеню впроваджень інновацій її суб'єктами, в наш час стало тезою, яка не потребує спростування. Саме інноваційна діяльність забезпечує прогресивний розвиток економіки. Тому надзвичайно важливо мати чітку нитку формування термінології для такого виду діяльності, позаяк цілісне розуміння дасть можливість коректно розробляти та використовувати механізми стимулювання інновацій, а відтак – посилювати конкурентні позиції підприємства на відповідному ринку.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» інноваційну діяльність визначено як «діяльність, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розроблень і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг» [1].

Василенко В. О., Шматько В. Г. визначають інновацію як «нововведення, пов'язане з науково-технічним прогресом, що полягає у відновленні основних фондів і технологій, в удосконаленні управління й економіки підприємства» [2, с. 12]. За визначенням Михайлової Л. І. та Турчіна С. Г. інновація трактується як «...нове досягнення в галузі технологій чи управління, призначене для використання у виробничій, інвестиційній чи фінансовій діяльності підприємства» [3, с. 12].

Класик «теорії інновації» Друкер П. Ф. інновацію розглядає як специфічний інструмент підприємливості, як дію, що передає ресурсам нові можливості створення багатства. Інновація не може бути лише технічною, матеріальною, вона має бути перш за все соціальною, яку важче застосувати, ніж технічну, але саме вона забезпечує прогрес (розвиток) суспільного виробництва і суспільства в цілому. Технології можна імпортувати, але для того, щоб вони розвивалися, вони мають міцно ввійти в культуру народу. Тому інновації важливо розглядати скоріш як економічні або соціальні поняття, ніж як технічні [4].

У своїй роботі [5, с. 22] Крупка М.І. зазначає, що «інновація – це нововведення, використання якого веде до якісних змін у виробництві з метою отримання соціально-економічної вигоди (ефекту)».

Н. Чухрай та Р. Патора зазначають, що «інновація – це використання нових для організації ідей шляхом втілення їх в товарах, процесах, послугах та / або в системах управління, якими оперує організація» [6].

Вкрай важливим постає питання вивчення впливу поточно інноваційних форм безготівкових розрахунків на конкурентоспроможність банків і деякі з основних факторів, які сприяли такій трансформації.

Зауважмо, що дії банків в сфері цифровізації мають на меті потенційно підвищити конкурентоспроможність цих банків підвищуючи свою прибутковість. Крім того великі банки потенційно можуть отримати більше вигоди через значні початкові потреби в

інвестиціях і збільшення віддачі від масштабу банківської галузі. Таким чином, цифровізація може сприяти більш концентрованій банківській системи з більшими банками, які завоюють частку ринку, тоді як менші, менш прибуткові банки та місцеві банки з обмеженою клієнтською базою можуть зрештою піти з ринку.

На наш погляд, одним з головних кроком по розширенню і активізації безготівкових розрахунків повинна стати оптимізація інфраструктури для використання розрахункових карт, мобільних гаманців, оплати через інтернет і т.п. (рис. 1).

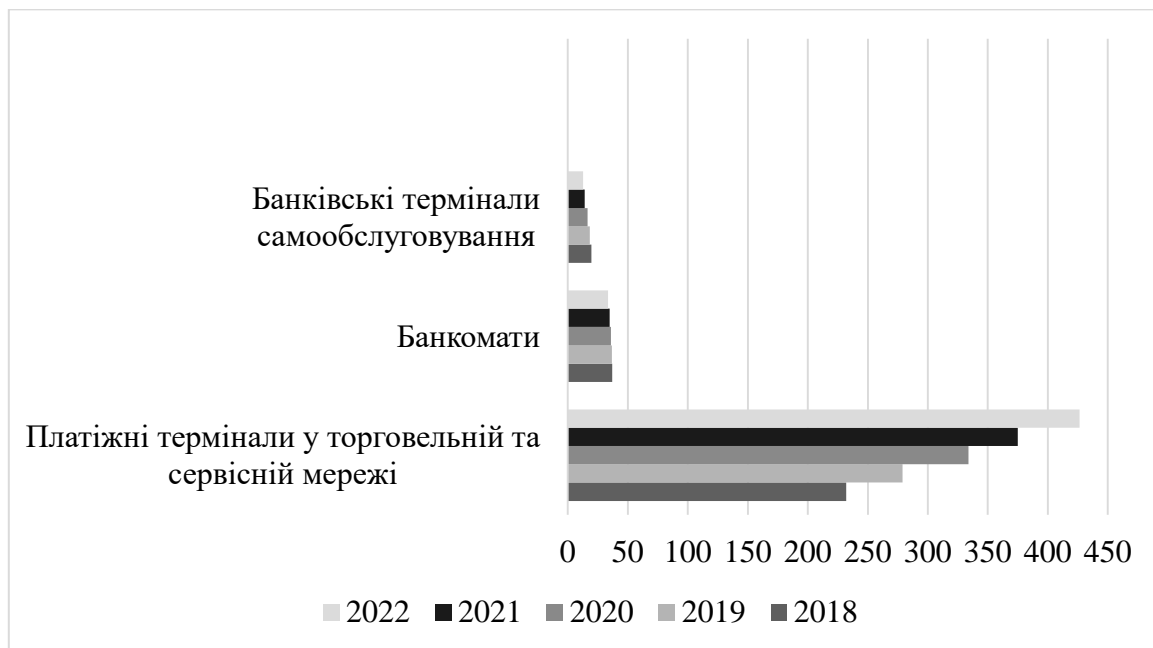

Рис. 1. Платіжна інфраструктура України, тис. од. [7]

З огляду на подані данні можна проаналізувати стабільний приріст платіжних терміналів які здатні приймати всі види карток та мають технологію прийому платежів NFS.

Кількість банкоматів знизилася, що може свідчити про поступову відмову від готівкового способу розрахунків і адаптацію населення до безготівкових розрахунків.

За даними на 2021 рік, забезпеченість населення терміналами в Україні становила в середньому 11,2 тис. терміналів на 1 млн. населення. Однак, цей показник може суттєво відрізнятись в залежності від регіону.

Найвищу кількість терміналів на 1 млн. населення мають м. Київ (26,3 тис.), Київська область (16,4 тис.) та Дніпропетровська область (12,9 тис.). Далі йдуть області: Харківська (11,3 тис.), Одеська (9,4 тис.), Запорізька (9,3 тис.), Львівська (9,2 тис.), Івано-Франківська (8,8 тис.), Хмельницька (8,6 тис.) та Тернопільська (8,5 тис.) області.

Найменшу кількість терміналів на 1 млн. населення мають Закарпатська (6,3 тис.), Донецька (4,3 тис.) та Луганська (2,6 тис.) області.

Важливим аспектом формування інноваційного портфелю банків є збільшення кількості та підвищення якості безготівкових розрахунків за рахунок витіснення готівки з обігу.

На рисунку 2 та 3 представлено кількісні та об'ємні показники, що клієнти все ще використовують готівку у своїх розрахунках. Але в свою чергу спостерігається зростаюча динаміка по використанню безготівкових розрахунків. І відповідно цей розрив поступово зменшується.

Рис. 2. Кількісний показник використання готівкових та безготівкових операцій млн шт.[8]

Наочно показано що за кількістю безготівкові розрахунки випереджають готівку і мають перспективу у зростанні. Готівкові розрахунки мають хвилеобразну тенденцію, але за останні роки показник суттєво зменшується.

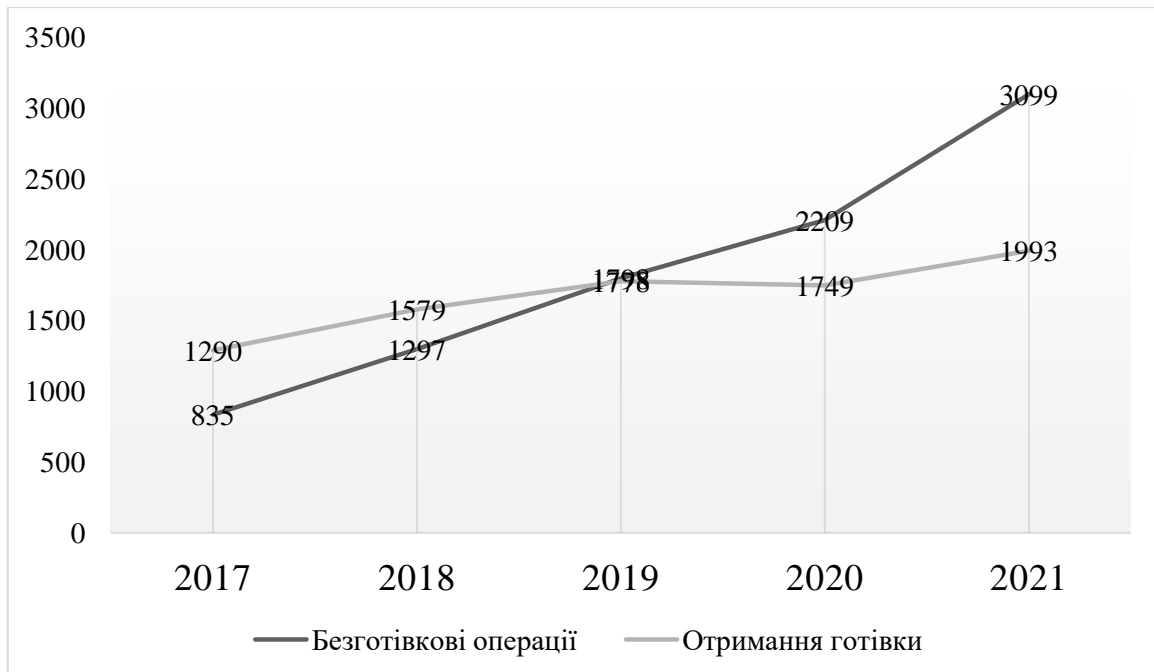

Рис. 3. Показник об'єму використання готівкових та безготівкових операцій млрд грн.[9]

За об'ємами можна наочно спостерігати позитивне структурне збільшення за безготівковими операціями. В свою чергу така тенденція вказує на те, що клієнти все ж мають певну недовіру до банківських установ, а також слабку обізнаність у правилах використання банківських послуг, що виражається у позитивному зрості готівкових операцій.

Однією з новацій, що дозволяє залучити клієнтів до безготівкових розрахунків є система cashback, яка, незважаючи на простоту своїх процесів, дає вагомий маркетинговий результат [10].

Наступним етапом новацій стало введення 1 листопада 2017 року системи Google Pay, а 17 травня 2018 року - Apple Pay які дозволили своїм клієнтам прив'язувати банківські рахунки у системі та розплачуватися телефоном який наділений системою NFC або smart-годинником з такою ж системою.

Відповідно до дослідження компанії KPMG 2019 року банківську систему України протягом десятиліття очікують глобальні трансформації, пов'язані з розквітом штучного інтелекту, який буде слугувати фінансовим консультантом для споживачів банківських послуг, створення нових каналів комунікації з клієнтами та широким впровадженням цифрових валют і нових форм розрахунків [11].

Одним із інновацій у сфері безготівкових розрахунків є електронні платежі. Розвиток електронних платежів в Україні має великий потенціал. Це пов'язано з тенденцією та вимогами людей здійснювати транзакції за допомогою ефективніших і безпечніших інструментів. Електронні платежі спрощують роботу власників карток, оскільки немає необхідності носити з собою зайві гроші під час здійснення транзакцій. Крім того, за допомогою цієї послуги транзакція може бути здійснена в будь-який час і в будь-якому місці.

Одним із найвпливовіших факторів у впровадженні інновацій електронних платежів є розмір банку. Великі банки, звичайно, мають більше активів, ніж малі та середні банки. Будь-які інвестиції великих банків матимуть незначний вплив на зменшення або переміщення їхніх активів, що мало б сприяти тому, що великі банки можуть швидше і безболісніше інвестувати у впровадження нових технологій для залучення необхідного сервісного продукту порівняно з банками середнього розміру та малими.

Залежно від концепції розвитку банку з урахуванням його спеціалізації та на основі аналізу сильних і слабких сторін розробляється довгостроковий план розвитку банку, орієнтований на досягнення основного стратегічного завдання або їх комплексу на довгостроковий період.

Стратегія розвитку ринку полягає у тому, що міжнародний банк намагається розширити сферу збуту своїх послуг, не залучаючись до наявних ринків, але створюючи нові ринки або ринкові сегменти. Цю стратегію можна розбити на наступні складові частини:

- Виявлення нових галузей застосування банківських продуктів;
- Рекламування наявних продуктів в нових сегментах;
- Географічне розширення.

Стратегія проникнення на ринок, що полягає в тому, що банк входить на вже існуючий ринок з тим же самим продуктом (послугою), що і конкуренти, є найбільш ефективною, якщо цільовий ринок ще не насичений або зростає. Цей підхід є досить поширеним в Україні через утворення нових банків та їх злиття, які входять на ринки, які вже зайняті конкурентами, а також через поступове освоєння існуючими банками нових видів операцій, що вже присутні на ринку (наприклад, застосування пластикових карт).

З урахуванням зазначеного вище, можна виділити три можливі варіанти стратегії проникнення на ринок:

- Збільшення обсягів використання продукту, що вже присутній на ринку;
- Перехід клієнтів від конкурентів до банку;
- Залучення нових клієнтів до банку.

Як бачимо, що запровадження електронних платежів є однією з конкурентних стратегій банківської галузі. Електронний платіж змінює парадигму транзакцій, підвищуючи ефективність і додаткову вартість продуктів і послуг.

Висновки. За даними досліджень, можна зробити висновок, що безготівкові розрахунки є не тільки корисними для банківських установ, але і мають великий потенціал для розвитку економіки загалом. Перехід до безготівкових розрахунків сприяє зменшенню

витрат, які пов'язані з обігом готівки, а також збільшенню ефективності та безпеки розрахунків.

Безготівкові розрахунки можуть стати інструментом для залучення нових клієнтів в банківський сектор та збільшення його конкурентоспроможності. Це можливо завдяки широкому спектру послуг, які можуть бути надані через безготівкові розрахунки, таких як онлайн-платежі, електронні гроші, інтернет-банкінг тощо.

Додатково, безготівкові розрахунки можуть забезпечити значний рівень стабільності та безпеки в економіці, оскільки вони дозволяють уникнути часто пов'язаних з готівкою проблем, таких як крадіжки та підробки грошових знаків.

Отже, перехід до безготівкових розрахунків є важливим етапом в розвитку банківського сектору та економіки загалом, який може забезпечити значний рівень ефективності та безпеки в операціях з грошима та вкладеннях.

Список використаної літератури

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40- IV. URL: <http://www.portal.rada.gov.ua>. (дата звернення: 09.01.2023)
2. Василенко В. О., Шматько В. Г. Інноваційний менеджмент : навч. посібник. Київ : Центр навч. літ-ри «Фенікс», 2003. 440 с.
3. Зовнішні загрози: Головні виклики для банківського сектора в 2020 URL : <https://minfin.com.ua/2020/01/29/40586042/> (дата звернення: 09.01.2023)
4. Drucker, P. (2014). Innovation and Entrepreneurship (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315747453> (дата звернення: 09.01.2023)
5. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 608 с.
6. Чухрай Н., Патора Р. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві : підручник. Київ : Вид-во «Кондор», 2006. 398 с.
7. Кількість банків в Україні URL: <https://index.minfin.com.ua/banks/stat/count/> (дата звернення: 09.01.2023)
8. Офіційний Веб-сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 09.01.2023)
9. Річний звіт Національного банку України 2021 URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021.pdf?v=4 (дата звернення: 09.01.2023)
10. Василевська І.В. Сучасні проблеми банківських послуг АТ КБ «Приватбанк». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2018. № 2. С. 27-29.
11. Панченко О.В. Аналіз та умови забезпечення ефективності діяльності банків в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. №10 URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/51.pdf (дата звернення: 09.01.2023)

Стаття надійшла до редакції 17.01.2023

Статтю рекомендовано до друку 03.02.2023

References

1. Pro innovatsiinu diialnist : Zakon Ukrainy vid 4 lypnia 2002 r. № 40- IV. Retrieved from <http://www.portal.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
2. Vasylenko, V. O., Shmatko, V. H. (2003). Innovatsiinyi menedzhment : navch. posibnyk [Innovative management: education. manual]. Kyiv : Tsentri navch. lit-ry «Feniks» [in Ukrainian].
3. Zovnishni zahrozy: Holovni vyklyky dlia bankivskoho sektora v 2020 [External threats: The main challenges for the banking sector in 2020]. Minfin. Retrieved from <https://minfin.com.ua/2020/01/29/40586042/> [in Ukrainian].
4. Drucker, P. (2014). Innovation and Entrepreneurship (1st ed.). Retrieved from <https://doi.org/10.4324/9781315747453> [in English].
5. Krupka, M. I. (2001). Finansovo-kredytnyi mekhanizm innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy [Financial and credit mechanism of innovative development of the economy of Ukraine]. Lviv : Vyd. tsestr LNU imeni Ivana Franka, [in Ukrainian].
6. Chukhrai, N., Patora, R. (2006). Tovarna innovatsiina polityka: upravlinnia innovatsiiny na pidpriemstvi: pidruchnyk [Commodity innovation policy: innovation management at the enterprise: textbook]. Kyiv : Vyd-vo «Kondor» [in Ukrainian].
7. Kilkist bankiv v Ukraini [Number of banks in Ukraine] Minfin. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/banks/stat/count/> [in Ukrainian].
8. Ofitsiinyi Veb-sait Natsionalnoho banku Ukrainy Retrieved from <https://bank.gov.ua/> [in Ukrainian].
9. Richnyi zvit Natsionalnoho banku Ukrainy 2021 [Annual report of the National Bank of Ukraine 2021]. Retrieved from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021.pdf?v=4 [in Ukrainian].
10. Vasylevska, I.V. (2018). Suchasni problemy bankivskyykh posluh AT KB «Privatbank» [Modern problems of banking services of JSC CB "Privatbank"]. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika», 2, 27-29 [in Ukrainian].
11. Panchenko, O.V. (2019). Analiz ta umovy zabezpechennia efektyvnosti diialnosti bankiv v Ukraini [Analysis and conditions for ensuring the effectiveness of banks in Ukraine]. Efektyvna ekonomika, 10. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/51.pdf [in Ukrainian].

The article was received by the editors 17.01.2023

The article is recommended for printing 03.02.2023

Sidelnyk Olena

*Candidate of economic sciences, associate professor
Associate Professor of the Department of Financial Technologies and Consulting
Ivan Franko Lviv National University
79000, Ukraine, Lviv Region, Lviv City, 1 University Street
e-mail: helen.sidelnyk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3147-9590*

Viazovyi Serhii

*Graduate student of the Department of Financial Technologies and Consulting
Ivan Franko Lviv National University
79000, Ukraine, Lviv Region, Lviv City, 1 University Street
e-mail: vazowo@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9504-0483*

ASSESSMENT OF UKRAINE'S COMPETITIVE POSITIONS IN THE INNOVATIVE SPHERE OF CASHLESS PAYMENTS AND DEVELOPMENT PRIORITIES OF THE BANKING SECTOR

Abstract. Now more than ever, technological developments are changing the financial ecosystem and the future of banks. New financial technology players, as well as existing technology companies, have begun to provide financial services traditionally provided by banks. At the same time, customers who are increasingly digitally savvy.

to remain competitive against new players, attract customers and reduce costs, the world's major banks have identified digital transformation as a business priority for the coming years.

Therefore, it is extremely important to study the impact of currently innovative forms of non-cash payments on the competitiveness of banks and some of the main factors that contributed to such a transformation.

The work described the definition of "innovation" and "innovative technologies" and their functioning in view of the national experience. The process of settlement regulation from the regulatory and legal support in Ukraine is considered.

The article investigated the optimization of the infrastructure for the use of payment cards, mobile wallets, payment via the Internet, etc.

Quantitative and volume indicators of the use of cash and non-cash payments were analyzed and it was proven that customers still use cash in their payments despite the increase in the trend of non-cash payments.

New forms of innovation used by banks to improve their work and attract new customers are described. Among the main innovations are cashback, Google Pay, Apple Pay, the NFC system.

The perspective of using electronic payments to increase the competitive advantages of banks has been studied.

Concepts of bank development were analyzed taking into account its specialization and based on the analysis of strengths and weaknesses, and the strategies of banks depending on their characteristics were highlighted.

Keywords: *Cashless payments, innovation, bank, cashback, electronic payments.*

JEL Classification: G 21.

Formulas: 0; fig.: 3, tab.: 0, bibl.: 11